

HÅKAN WINBERG:

Samhällets makthavare

Det blir fackets förtroendemän som blir samhällets verkliga makthavare om de förslag går igenom, som den nya arbetsrättskommittén lagt fram. Kommittén tillsattes under regeringen Palmes tid med betryggande socialdemokratisk majoritet. Tyvärr, menar riksdagsledamoten och hovrättsrådet Håkan Winberg, ändrade den nya regeringen inte på detta. Nu kan förslagen inte läggas till grund för en proposition. Winberg sitter själv med i kommittén och har reserverat sig mot sådana förslag som att arbetstagsarsidan skall få tillsätta 4 000 nya förtroendemän inom företagen och betalda av dessa! Det vore naivt att tro att fri företagsamhet skulle kunna utvecklas i Sverige om det uteslutande skall ske på fackets villkor.

Det finns anledning anta att 1970-talet kommer att i hög grad framstå som förändringsarnas decennium på det arbetsrättsliga området. Regler har tillkommit som gäller t ex statlig lönegaranti vid konkurs, anställningsskydd, rätt till ledighet för utbildning, medbestämmande i arbetslivet (MBL), facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och nya principer för rätten till semester. Diskussionen om kollektiva löntagarfonder i företagen ligger väl vid sidan av de arbetsrättsliga frågorna men berör arbetsmarknaden i hög grad.

Den viktigaste arbetsrättsreformen under 70-talet är medbestämmandelagens tillkomst. Den hade under åren 1971–1975 förberetts av den s k arbetsrättskommittén, som under större delen av sin tid hade framlidne landshövdingen Kurt Nordgren som ordförande. Även sedan det lagstiftningsarbete som gällde MBL hade avslutats våren 1976, fanns det ytterligare frågor inom arbetsrätten som skulle vidare utredas. Dåvarande arbetsmarknadsministern Ingemund Bengtsson ansåg för övrigt att MBL endast utgjorde inledningen till genomgripande förändringar på arbetsmarknaden.

Sommaren 1976 tillkallade därför Ingemund Bengtsson den s k nya arbetsrättskommittén med uppgift att "utreda vissa frågor på det arbetsrättsliga området". Ordförande blev f d förbundsordföranden i Metall Åke Nilsson, som under slutet hade fungerat som ordförande även i den tidigare arbetsrättskommittén. De närmare uppgifterna för denna nya kommitté skulle vara att mera allmänt följa introduktionen och tillämpningen av MBL. Här låg också frågor som

krav på arbetstagarinflytande i andra former och med längre gående befogenheter för de anställda än som följer av MBL.

Riksdagen hade också – mot socialdemokraternas och kommunisternas röster – uttalat sig för fortsatt utredningsarbete rörande den sk negativa föreningsrätten och föreningsrättsskyddet för arbetssökande. Kommittén skulle ta upp även dessa frågor liksom belysa utvecklingen av rättspraxis på det arbetsrättsliga området. Vidare fick kommittén till uppgift att med förtur behandla vissa frågor om ändring i förtroendemannalagen, arbetslivsforskning och facklig information på betald arbetstid.

I oktober 1977 avlämnade kommittén ett delbetänkande kallat fackliga förtroendemen, möten på betald arbetstid och arbetslivsforskning. Kommitténs arbete hade inte kommit i gång före valet 1976 och dess arbete har alltså ägt rum under den borgerliga regeringens tid. Kommittén var emellertid tillsatt under den socialdemokratiska regeringstiden, och dess direktiv var utfärdade av ministären Palme. Av dess elva ledamöter är sju socialdemokrater. Någon ändring i sammansättningen eller av direktiven vidtogs inte av den nya regeringen. Detta måste ur borgerlig synpunkt anses vara mycket beklagligt. Kommitténs förslag skulle i dessa delar, om det genomfördes, få långtgående och kanske oöverskådliga konsekvenser för den fria företagsamheten. Få kommittéförslag torde också ha mött så mycket förbittring bland företagen som detta.

4 000 förtroendemen

Endast några förslag i det 270 sidor digra

betänkandet kan nämnas inom ramen för denna artikel. Förslaget innebär att den nuvarande lagen om facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen ersätts med en ny och betydligt utvidgad lag om fackliga förtroendemen m m.

En av huvudpunkterna i den nya kommitténs förslag gäller rätten för förtroendeman som inte är anställd på viss arbetsplats att bedriva facklig verksamhet där. Nu gällande förtroendemannalag behandlar förtroendemens verksamhet på den arbetsplats där han själv är anställd. Det fackliga uppdraget skall direkt röra arbetstagarnas intressen gentemot arbetsgivaren. Enligt direktiven till kommittén har förtroendemannens ställning på arbetsplatsen väsentligt förändrats genom de senaste årens utveckling inom det arbetsrättsliga området. I många fall utförs fackliga uppgifter av andra än fackliga förtroendemen som är anställda på arbetsplatsen. Det gäller särskilt de små arbetsplatserna. Fackföreningen skall själv ha rätt att bestämna vem som skall företräda den i det fackliga arbetet på arbetsplatserna.

Kommittén vill nu införa möjlighet för den som inte är anställd hos den arbetsgivare som berörs av uppdraget att vara facklig förtroendeman vid dennes arbetsplats (-er). Sådan person kallas regional förtroendeman. För att få veta hur stort behov arbetstagarorganisationerna anser det finnas av dessa förtroendemen har kommittén begärt att de skall uppskatta antalet. Det är verkligen inget litet behov som skulle föreligga enligt arbetstagarorganisationernas uppgifter. LO menar att det saknas effektiv facklig bevakning på cirka 80 000 arbetsplatser

inom LO-sektorn. TCO hävdar att det för dess del rör sig om 60 000–70 000 arbetsplatser, medan SACO/SR menar att organisationen saknar lokal representation på 2 300 arbetsplatser på den enskilda sektorn och vid ett 80-tal kommuner.

Organisationerna har också räknat med att en heltidsanställd förtroendeman skall kunna klara av 40 arbetsplatser. Det betyder att när systemet med regionala förtroendemen är helt utbyggt, kommer det att finnas cirka 4 000 heltidsanställda sådana, varav 2 000 inom LO-området, 1 750 inom TCO-området och cirka 250 för SACO/SR:s del. Kommittén har uppskattat kostnaden för varje sådan förtroendeman till cirka 150 000 kronor eller totalt cirka 600 milj. kr. Det är risk att det är ett för lågt belopp. Visar det sig att kostnaden blir tex 200 000 kronor för varje år stiger genast den direkta kostnaden till 800 milj. kr om året.

Kommittén anser att kostnaderna för de regionala förtroendemen ska betalas av "produktionen", vilket närmast betyder arbetsgivaravgifter efter det sedan några år ganska sedvanliga mönstret. För de två första budgetåren, som eftersom systemet då ännu inte är fullt utbyggt beräknas dra en kostnad av 150 resp 300 milj. kr, föreslås anslag över statsbudgeten.

Vad facklig verksamhet är

Såväl i den gällande som i den föreslagna förtroendemannalagen används begreppet "facklig verksamhet". Kommittén vill emellertid ge begreppet en betydligt vidare tolkning än det har nu. Till facklig verksamhet

skall tex räknas interna föreningsangelägenheter som styrelsearbete, inkassering av avgifter, val, värvning av nya medlemmar o.s.v. Centralt fackligt arbete och engagemang i olika samhällsfrågor kommer också att omfattas av lagen. Utanför faller endast frågor som rör ren partipolitisk verksamhet och verksamhet som uteslutande rör medlemmarnas fritid.

Fackförening skall också få rätt att som det heter "i skälig omfattning" samla anställda till möten på betald arbetstid. Dessa möten får behandla allt som har samband med facklig verksamhet i den vida betydelse som har behandlats ovan. Bedömningen av om möten sker i skälig omfattning kommer att ligga hos fackorganisationerna, eftersom dessa har sk tolkningsföreträde.

Kommittéförslaget innebär vidare att rätten för facklig förtroendeman att vara ledig med bibehållen lön utvidgas och att arbetsgivaren kan åläggas att betala kostnader i samband med fackliga kurser för förtroendemen. Forskning på arbetsplatsen kan äga rum även mot arbetsgivarens vilja om vederbörande centrala arbetstagarorganisation har godkänt den.

Vad kommer då nya arbetsrättskommitténs förslag faktiskt att kosta? Man kan med en försiktig beräkning uppskatta att om förslaget blir genomfört i sin helhet kan det medföra en ökad arbetskraftskostnad på cirka 2 procent, vilket motsvarar cirka 4 miljarder kronor i 1978 års penningvärde.

Verkningarna

Nya arbetsrättskommitténs förslag är up-

penbarligen mycket långtgående och förändrar i väsentliga delar den balans mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas rättigheter och skyldigheter, som länge varit ett utmärkande drag för svensk arbetsmarknad. Det är därför i hög grad omstritt. Både SAF:s representant och företrädaren för Moderata samlingspartiet har i utredningen i var sina reservationer tagit avstånd från de väsentliga delarna av majoritetens tankegångar. Under remissbehandlingen har från olika håll stark kritik riktats mot förslaget. Det finns därför fog att påstå att en omfattande opinion menar att kommitténs betänkande inte kan ligga till grund för ett lagförslag. Det är nu regeringens uppgift

att se till att så inte blir fallet i den proposition om förtroendemannalagen som avses komma hösten 1978.

Skulle förslaget mot förmodan komma att genomföras och dessutom förenas med socialdemokraternas och LO:s tankar om kollektiva löntagarfonder, kommer förutsättningarna för enskild företagsamhet i Sverige att fullständigt förändras. Den som tror att i det läget enskild äganderätt och fri företagsamhet kommer att kunna vidareutvecklas här i landet måste minst sagt betecknas som mycket naiv. Då står i stället för det öppna demokratiska samhället det slutna korporativistiska för dörren, där facket funktionärer blir samhällets verkliga makthavare.